

Metabolik Kopuş ve Metabolik Kayma Arasında Türkiye

Yakup Atamer Aykaç, Hacettepe Üniversitesi

Kapitalist retim biçimi altında insan ile doğa arasındaki etkileşimi kavramsallaştırmak isteyen Karl Marx, bunu yapabilmek adına kimyager Justus Von Liebig'den farklılaştırarak aldığı metabolizma kavramını işlevselleştirir. Toplumların yaşamlarını yeniden üretebilme adına insan-dışı doğa ile üretim sürecinde giriştiği alışveriş ilişkilerini amlamlandırın metabolizma kavramı üzerinde çağdaş Marksistler arasında kritik bir görüş ayrılığı mevcuttur. Bir tarafta John Bellamy Foster'ın başını çektiği, kapitalist üretim biçiminin insan ile doğa arasındaki metabolik ilişkilerde bir kopuşa işaret ettiğini ve bu kopuşun küresel iklim krizi ile sonuçlandığına iddia eden taraf vardır. Bir diğer tarafta da John W. Moore'un başını çektiği, kapitalist üretim biçiminin, insan ile doğa arasındaki metabolizmada, insan-doğa arasında bir kopuşa sebep olmadığını ve insan-doğa arasındaki ilişkide kavramlaştırma yaparken üretim biçiminden bağımsız bir şekilde ayrışma yapmanın hatalı bir kavramsallaştırma olduğunu düşünen metabolik 'kayma' kanadı vardır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki HES'ler bağlamında bu iki farklı görüşün nasıl farklılaştığının ortaya konması ve bu ayrışmanın politika üretme bağlamında nasıl iki farklı sonuca götürebileceğini gözler önüne sermektir. İki farklı teorik bakışın, pratikte nasıl iki farklı sonuca sebep olabileceğinin ortaya konulması bu tartışmanın birincil amacıdır. Bir diğer amacı ise, bu farklılaşmanın pratiğe uygulandığında nasıl farklılaşacağını göstererek bu teorik ayrışmada da isabetli bir sonuca varabilmektir. Bu amaçlara ulaşılması doğrultusunda Türkiye'deki HES uygulamalarının isabetli bir vaka serisi olarak ele alınabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Metabolizma, kapitalizm, HES'ler

Vampirler ve Canavarların *Seyfettin Efendi ve Olağanüstü Maceraları: Yeditepe Canavarı* ve *Hayırsız Ada Çizgi Romanlarındaki Yansımaları* ve Bu Yansımaların İnsansonrası Engellilik Çalışmaları Kapsamında Mercek Altına Alınması

Arş. Gör. Sevda Ayva, Hacettepe Üniversitesi

Engellilik çalışmaları ile İnsansonrası kuramını kaçınılmaz olarak birleştiren nokta, her iki eleştirel yaklaşımın insan olmanın ne anlama geldiğine dair hakim düşünce ve yaklaşımları sorunsallaştırmasıdır. İnsansonrası Engellilik çalışmaları, engel(li/siz)liğe yeni bir bakış açısı getirerek sığ, ayrımcı ve önyargılı “insan” tanımlamalarını tartışmak için uygun bir zemin sağlar. Bu açıdan İnsansonrası Engellilik çalışmaları öznelğin, eyleyciliğin ve ilişkiselliğin yeni biçimlerini keşfetmede rol oynar. Bununla birlikte, vampir ve canavarların bedenlenme şekilleri ve eserlerde betimlenmesi, “normal,” “olağan,” ve “sıradan” insan tanımının sınırlarını zorlaması açısından İnsansonrası Engellilik çalışmalarının kapsamı ile kesişir.

Bu teorik çerçevede, bu çalışma Devrim Kunter’in *Seyfettin Efendi ve Olağanüstü Maceraları: Yeditepe Canavarı* ve *Hayırsız Ada* çizgi romanlarında vampir ve canavarların “çizgisel” ve “anlatısal eyleyciliğine” odaklanır. Adı geçen eserler, erken cumhuriyet dönemi olan 1920’li yıllarda İfşa-i Sırr Teşkilatı bünyesindeki Seyfettin Efendi ve takımının olağanüstü cinayet ve olayları çözmeleri konu ediniyor. Takımda Seyfettin Efendi araştırmacı ruhu ve kıvrak zekası, doktor Aziz bilgisi, pehlivan İsmail fiziksel gücü, mühendis Münevver icatları ve Esat casusluk yetenekleriyle katkıda bulunuyor. Kunter, Edgar Allan Poe, Sir Arthur Conan Doyle’un Sherlock Holmes, Bram Stoker’ın Dracula’sına atıfta bulunurken aynı zamanda o dönem Türkiye’ sine özgü yer, zaman, şahıs ve motiflerle harmanlamaktan geri kalmaz. Bir zamanlar “normal” bir insan olan ancak porphyria hastalığının korkunç fiziksel değişimlere ve zihinsel sorunlara neden olunca insanlardan kaçan ve İstanbul’un yedi tepesinde acımasızca suç işleyen bir seri katile dönüşen vampir karakterinin ve Dr. M.’nin “korkmayan, hastalanmayan, yorulmayan, zeki ve kuvvetli bir yepyeni bir ırk” yaratma hırsıyla ortaya çıkan canavarlarının nasıl çizgiselleştirildiği ve hikayeye, eserin türüne ve yapısına kattıkları dinamizm bu çalışmanın odak noktasıdır. Böylece, bu çalışma “(a)normal,” “olağan(dışı),” ve “sıra(dan/dışı)” varlıkların “çizgisel” ve “anlatısal eyleyciliklerini” vurgulayarak anlatıbiliminde ikicilik (düalizm) ve insanmerkezliliğe karşı bir tavır alır.

Anahtar Kelimeler: İnsansonrası ve Engellilik Çalışmaları, vampirler ve canavarlar, Devrim Kunter, *Seyfettin Efendi ve Olağanüstü Maceraları: Yeditepe Canavarı* ve *Hayırsız Ada*, çizgisel ve anlatısal eyleycilik.

Hangi Mevsim Daha İyidir? Dünya Edebiyatında Mevsim Münazaralarına Ekoeleştirel Bir Yaklaşım

Dr. Şeyma Benli, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Küresel iklim değişikliği, XXI. yüzyılda dünyanın ve içindeki canlıların karşı karşıya kaldığı en ciddi sorunların başında gelmektedir. İnsan türünün çeşitli pratikleri sonucunda ortaya çıkan küresel ısı artışı, yaşanan mevsimlerde ve mevsime bağlı ekosistem işleyişinde birtakım dengesizliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Bugün yaşanan kriz sebebiyle hayati önemi iyiden iyiye hissedilen mevsimlerin, kadim medeniyetlerde nasıl algılandığı, insan, hayvan ve tabiatla nasıl ilişkilendirildiği ve mevsimlere nasıl bir değer yüklendiği bu tebliğin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu düşünsel faaliyet ise son derece ilgi çekici bir tür olan edebî münazaralar üzerinden yürütülecektir. Yazılı medeniyetin ortaya çıktığı Sümerlerden itibaren görülen ve dünyanın pek çok edebiyatında var olan bir tür olan münazarada, çoğunlukla insan dışı canlı ve cansız varlıklar kişileştirilir ve birbirlerinden daha üstün oldukları iddiasıyla tartıştırılırlar. Bahar veya yazın sıcak iklimin, güz veya kışın ise soğuk iklimin daha iyi olduğu konusunda tartışmalarını işleyen mevsim münazaraları şimdiye dek Sümer, Grek, Latin, Fransız, İngiliz, Alman, Felemenk, İbrani, Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında tespit edilmiştir. Bu tebliğde üç farklı edebiyat geleneğini ve aynı zamanda coğrafyayı temsil eden eserlerden bir örneklem oluşturulacak, bu bağlamda Sümer edebiyatından *The Debate between Winter and Summer* (telif: M.Ö. III. yy), Batı edebiyatından İngiliz bilgin Alcuin of York (ö. 804)'a atfedilen Latince *Conflictus Veris et Hiemis*, Doğu edebiyatından Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvânu Lugâti 't-Türk* (telif: 1074) adlı eserinde geçen yaz-kış münazarası ile Bursalı Lâmi'î Çelebi'ye ait *Münâzara-i Bahâr u Şitâ* (telif: 1522-1527) adlı eserler karşılaştırmalı ekoeleştirel yöntemle incelenecektir. Bu eserlerde birbirine zıt iki iklimin oluşturduğu koşulların ekosisteme ve insanlara sağladıkları faydalar üzerinden geliştirilen argümanlar, bir iklim krizi çağında mevsimlerin önemi üzerinde yeniden düşünülmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevsim münazaraları, Türk edebiyatı, Ekoeleştiri

Faruk Duman'ın Romanlarında Toksik Kültür ve Doğa arasındaki Ortakyaşar Bağ

Dr. Öğr. Üyesi Önder Çetin, Ege Üniversitesi

Türkçe'de "zehirli" anlamına gelen toksik özellikle evre ve edebiyat çalışmalarında sıklıkla karşılaştığımız endüstriyel etkenlerin zararlarını irdeleyen önemli bir sıfattır. Lawrence Buell'in *Toksik Söylemler* (1998) kitabında da ele aldığı gibi toksik bir kelimedenden öte bir söylem olarak karşımıza çıkar ve toplum ve doğa gibi sürekli bir değişim içindedir. Bu söylemler arasında toksik içinde yaşadığımız toplum ve oluşturduğu kültür için de kullanılabilir bir terimdir. Bu bildiri Faruk Duman'ın *Ve Bir Pars Hznle Kaybolur* ve *Sus Barbatus* romanlarında karakterlerin maruz kaldığı toksik atmosfer ve bu atmosferin karakterlerin doğa ile olan ilişkilerini oluşturmasında oynadığı rolü araştırmayı planlamaktadır. *Ve Bir Pars Hznle Kaybolur*'da Ceren'in abisinden şiddet görmesi ve anlatıcı gencin kuruntusal dünyası romandaki toksik öğeler olarak karşımıza çıkmakla beraber hem anlatıcı gencin hem de Ceren'in bu toksik ilişkiden kurtulabilmesinin yolu her ikisinin de farklı zamanlarda ormanda karşılaştıkları parstan geçmektedir. Ancak pars romanının sonunda avcı tarafından vurulduğunda Ceren ve anlatıcının da bir parçası pars ile birlikte kaybolmuş olur. *Sus Barbatus* ise 80 darbesi ncesi Türkiye'sinin toksik atmosferinde geçer ve insan ve doğa arasındaki ortakyaşar bağa odaklanır. Kenan'ın hamile karısı Zeynep için bir domuz avlayıp evini geçindirme çabasıyla başlayan hikaye toplumun farklı kesimlerinde insanları bir araya getirmeye başlar. Böylesine zehirli bir ortamda tüm karakterlere bağlayıcı görevi gören doğadır. Bu ortakyaşar bağ *Sus Barbatus*'un ruhunun Aysel'in bedenine girmesiyle fantastik bir hal alır. Bu aynı zamanda dünyadaki fiziksel ve ruhani var oluşun sekteye uğramadığının da bir göstergesi olarak romandaki karakterler için bir çıkış noktası olduğunu irdelemesi açısından önemli bir noktadır.

Anahtar Kelimeler: Toksik söylem, Faruk Duman, *Ve Bir Pars Hznle Kaybolur*, *Sus Barbatus*

İnsan-Çevre İlişkisi Bağlamında Türk Şamanizmi

Dr. Timur B. Davletov, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, TÜRKSOY

Bu çalışmada çevrecilik meselesi ve çevre felsefesi, Türklerin en eski inanç sistemi olan ve Kam inancı, Kamlık, Şaman dini veya Şamanlık gibi adlarla da karşılanan Şamanizm bağlamında irdelenmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda hem kadim bilgelik ürünü olan ve sözlü kültür yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan Türk Şaman mitolojisinden hem de Türklerin kendi yazılı belgelerinden örnekler verilecektir. Ayrıca Batılı ve Doğulu tarihî kaynaklar da takip edilerek konuyla ilişkilendirilebilecek motifler üzerinde durulacaktır. Türkiye Türkolojisinde olduğu gibi farklı alanlarda ortaya koyulmuş İngilizce ve Rusça bilimsel literatürde de insan-çevre, insan-hayvan ilişkileri ya da insanın doğa içindeki konumu meselesinin Şamanizm üzerinden yeteri kadar incelenmemiş olduğu görülmektedir. Ancak Şamanizm, insanı varoluşun merkezine koymadığı gibi onu doğanın bir parçası olarak konumlandırılan kadim bir din olması nedeniyle söz konusu alan için kaynaklık yapabilecek özgün bir dünya görüşüne sahiptir. Modern insan, doğa ile kendisi arasındaki karşılıklı bağımlılık düşüncesine henüz ulaşmaya başlamışken geleneksel Şamanlığın yaşatıldığı toplumlarda bu anlayışın yaygın olması dikkat çekicidir. Nitekim Şamanizm kaynaklı bu felsefe, Mihail F. Kosarev'in Sibirya yerlisi Şaman toplumlardan aktardığı "Orman için kötü ve zararlı olan, bizler için de kötü ve zararlıdır" ifadesinde de görülebilmektedir. Konunun dünyada yeni sayılabilecek bir geçmişi olması sebebiyle Şaman inanç ve kültürü içerisindeki Türklerin çevrecilik ile ilgili bir terminoloji geliştirmemiş olmaları tahmin edilebilir bir durumdur. Ancak kavramın mevcut olmamasına rağmen Türk Şamanizmi'nde bu konu ile ilişkilendirilebilecek inanış ve uygulamaların önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Çevre felsefesi, Şamanizm

Mahir Ünsal Eriş 'in *Sarıyaz* Hikayelerinde Doğa Eyleyciliği

Arş. Gör. Emine Akklah Doğan, Hacettepe Üniversitesi

Mahir nsal Eriş' in 2019 yılında Can Yayınlarından çıkan kitabı *Sarıyaz* sekiz farklı hikâyeden oluşur. Ancak bütün hikayelerin bağlandığı ortak bir nokta vardır: Sarıyaz. Gökyüzünü kaplayan bu sarı toz bulutu gün görmüş yaşlılar tarafından çoğunlukla bir felaket, bir kıyamet alameti olarak yorumlanır. Ardından şiddetli bir depremin takip ettiği bu doğa olayının yaklaşan bir felaketin habercisi olduğu çok açıktır. Hikayelerinde bu toz bulutu ve ardından gelen depremin bunları deneyimleyen bir grup insanın hayatında meydana getirdiği değişikliklere odaklanan yazar, bu doğa olayını kitabın tümünde adeta bir karakter olarak okura sunar. Gerek bireysel gerekse toplumsal konular üzerine işlenen bu hikayelerde bir doğal afet olarak Sarıyazın eyleyciliği inkâr edilemeyecek ölçüde göz önündedir. Çoğunlukla sessiz bir karakter gibi hareket eden Sarıyaz, kitap boyunca insanların hayatlarına dokunarak varlığını kanıtlamaktadır. İronik bir şekilde, hikayelerdeki insan karakterler yaklaşan iklim krizinden habersizken, Sarıyaz kendisi bir habercidir. Eğlence, tatil, neşe gibi anlamlarından uzaklaştırılarak sorunsallaştırılan yaz mevsimi, Sarıyazla birlikte bir değişimin habercisi konumuna getirilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, bu çalışmanın amacı *Sarıyaz* hikayelerinde ekolojik dengenin bozulmasıyla insan hayatındaki dengelerin de bozulduğuna dikkat çekmek ve Sarıyazın eyleyciliğini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mahir nsal Eriş, *Sarıyaz*, iklim krizi, ekoeleştiri, doğa eyleyciliği

Ekolojik Bir Epistemolojiye Doğru: Gilles Deleuze Felsefesinde Ekolojik İmkânlar ve Ekosinema

Dr. Öğr. Üyesi Özge Nilay Erbalaban Gürbüz, Çukurova Üniversitesi

Gilles Deleuze'ün felsefesinde hem bir kavram olarak hem de bir edim olarak düşünme Kartezyenci düşünme modelinden farklıdır. Deleuze'ün felsefesinde düşünme Kartezyenci düşünme modelinde olduğu gibi ikili karşıtlıklardan doğmaz. Düşünme kavramsal olarak yalnızca akla bağlanmaz. Bunun yerine düşünme farklılıkların ilişkisinden, çoklukların karşılaşmasından doğan rizomatik bir etkinliktir. Bu nedenle düşünmeyle ilgili bu kavramsal model aydınlanma paradigmasındaki insan merkezci düşünme modelini sarsarak, insanın insan dışı doğayı araçsallaştırmasındaki akla dayalı meşruiyet zeminini sorgular. Deleuze'ün düşünme modelinde ekosistemdeki insan ve insan dışı doğanın ilişkiselliğine benzer bir yapı vardır. Özellikle Felix Guattari'yle çalışmalarında ürettikleri kavramlar yeni bir ekolojik epistemolojinin imkânlarını yaratır.

Bu bildiri iki katmandan oluşacaktır. İlki Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin felsefede ürettikleri bazı kavramların ekolojik bir epistemoloji açısından değerlendirilmesidir. Bu kavramlar 'oluş', 'hayvan oluş', 'rizom'dur. Her üç kavram insan aklını merkez alan düşünme modeli yerine türler arası karşılıklılığı, ilişkiselliği, akışkanlığı bir düşünme modeli olarak önerir. İkinci katman ise Gilles Deleuze'ün sinema felsefesinde kullandığı 'kökensele dünyalar' ve 'itki imgeler' kavramlarının ekosinemaya katkısı açısından incelenmesidir. Sinematik düşünmenin bir görünümü olarak her iki kavramsallaştırmada insanın diğer canlılarla ortak köklerine işaret edilmektedir. Bu işaret edilen ortaklığın ekosinemaya da kavramsal bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Bu kapsam dahilinde Gilles Deleuze'ün felsefede ve sanatta ürettiği kavramların türler arası iletişimi, karşılıklılığı ve farklılıkları içeren yeni bir ekolojik epistemoloji için de örnek olabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gilles Deleuze, Ekolojik Epistemoloji, Ekosinema

Antroposen ve ‘‘Yeni’’ Paradigma Tartışmaları

Dr. Öğr. Üyesi Yelda Erçandırılı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Bilim insanları Holoseni karakterize eden ve insanı ve medeniyetlerini var eden iklim sıcaklığı aralığı ve deniz seviyelerinde binlerce yıllık olağanüstü istikrarın ardından şimdi geğmişe göre belirsiz ve derin dönüşümlere, hatta insanın varlığını devam ettiremeyeceği bir sürece girdiğimizi ifade etmektedir. Antroposen (insan çağı), iklim değişikliği, çölleşme, kuraklık, sel gibi ekolojik sorunların ötesinde atmosferik kompozisyon, stratosferik ozon, su ve nitrojen döngüleri, deniz ekosistemleri, kara sistemleri, tropikal ormanlar, karasal biyosferdeki kanıtlanmış değişiklikleri karakterize eden yeni jeolojik çağ olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimlerde Antroposen anlatısı büyük ölçüde insanın doğayı artık kontrol etmesi gerekmediği, eski paradigmalardan geğerliliğini kaybettiği ve yeryüzündeki değişimin yeni bir paradigmaya olan ihtiyacı arttırdığı tartışmalarına dayanmaktadır.

Bu çalışmada Antroposenle ön plana çıkarılan yaklaşımın, insan bilgisini ve teknolojiyi yönlendirme gücünü ön plana çıkarmakta olduğu bu açıdan ‘‘kolektif’’ failliğin, siyasi mücadelenin, siyasi seferberliğin ve kollektif bir direnişin öneminin reddiyesini temsil ettiği iddia edilmektedir. Bu açıdan antroposentrizmin hem mantıksal hem de bilimsel uzantısına dayanmaktadır. İnsanı özel çıkarları etrafında organize etmeye çalışan, doğanın ‘‘binebilirliği’’ karşısında insanı yücelten yaklaşımlar ile doğanın karmaşıklığı ve ‘‘bilinemezliği’’ni esas alan buna bağlı olarak daha fazla alçakgönüllülük doğa ile içsel ilişki kuran bu kapsamda kapitalizmin politik-etik yeniden üreten yaklaşımlar arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dahası insanlık türü, Antroposenin bize sunduğu çerçeveden bakınca sınıf, cinsiyet, ırk, bölgesel farklılıklar, farklılaşmamış bir ‘‘insanlık’’ olarak görünmektedir. Bu açılardan bu çalışma Antroposenin bir paradigma değişikliğinden ziyade hakim paradigmalara yerleşik olan kapitalist sistem ve onun eko-modernist çözüm önerilerinin bilgisini güçlendirerek yeniden ürettiğini savunmaktadır. İçinde bulunduğumuz sosyo-ekolojik yıkımdan kurtulmak için daha radikal alternatiflere ihtiyacımız olduğunu ve bunun da ancak sosyo-ekolojik yıkımı ortaya çıkaran maddi- tarihsel koşulların (üretim ilişkilerinin) sorunsallaştırılarak sağlanabileceğini açıklama amacındadır.

Anahtar Kelimeler: Antroposen, paradigma

Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Ekolojik Vatandaşlığa İlişkin Tutumlarının İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Şule Erşan, Sinop Üniversitesi;

Dr. Öğr. Üyesi Sibel Öner, Sinop Üniversitesi

Günümüzde kentleşme, sanayileşmenin hızlanması, doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketilmesi, biyoçeşitliliğin azalması, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi birçok çevre sorununun yaşanması hem insan sağlığını hem de doğadaki tüm diğer canlıların varlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda bireylerin ekolojik duyarlılıklarını geliştirilmesi için yapılan çalışmalarda çevre eğitiminin her geçen gün daha da önem kazandığı görülmektedir. Bu nedenle erken yaşlardan itibaren etkili bir çevre eğitiminin verilebilmesi için öncelikle gelecek nesillerin mimarı olan öğretmenlerin çevre konusunda üst düzey bilgiye sahip, bilinçli ve iyi bir ekolojik okuryazar olması gerekmektedir (Pe'er, Goldman ve Yavetz, 2007; Güler, 2010). Ülkemizde Eğitim fakültelerinin farklı programlarında öğretmen adaylarına zorunlu veya seçmeli olarak çevre eğitimi dersleri okutulmakta bu yolla öğretmenlerin farkındalıkları arttırılmaya çalışılmaktadır. Bu eğitimlerin ve mevcut içeriklerin öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık kimliğine kavuşmasındaki etkililiğini ortaya koymak geliştirilecek önlemler açısından oldukça önemlidir.

Okul öncesi öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlığa ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma grubunda Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği programında eğitim gören 163 öğretmen adayı yer almaktadır. Veri toplama aracı olarak Karatekin ve Uysal (2018) tarafından geliştirilen “Ekolojik Vatandaşlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, “Katılım”, “sürdürülebilirlik”, “sorumluluk”, “hak ve adalet” olmak üzere 4 alt faktörden oluşmaktadır.

Sonuç olarak ekolojik vatandaşlık tutumları incelendiğinde genel olarak öğretmen adaylarının hak ve adalet boyutuna ilişkin almış oldukları puanların diğer boyutlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Okul öncesi öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık düzeylerinde katılım ve sürdürülebilirlik alt faktörlerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı ancak sorumluluk ile hak ve adalet faktöründe erkekler lehine anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlarda çevre eğitimi dersi alma durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu durum çevre eğitimi dersinin gerek içerik gerek uygulama boyutu ile tekrar ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik vatandaşlık, çevre eğitimi, okul öncesi eğitimi

Kadim Olanın Çekimi: Bir Peyzaj Tasarım Elemanı Olarak Anıt Zeytin Ağacı

Dr. Öğr. Üyesi Emre Gönlügür, İzmir Ekonomi Üniversitesi

2000’li yıllardan bu yana peyzaj düzenlemelerinin önemli bir unsuru haline gelen asırlık zeytin ağaçlarının, günümüzde tarihsel değeri kendinden menkul bir anıt kültü tanımladığı söylenebilir.¹ Site, villa ve otel bahçelerinin tasarımında, ilçe belediyelerince yürütülen meydan, refüj ve kavşak düzenlemelerinde, hatta kimi AVM, plaza ve marinalar için yapılan peyzaj uygulamalarında kullanılan yaşlı zeytin ağaçlarına, gündeliği aşan bir zamansallığı ve yere has dirençli bir bilgeliği çağrıştırmaları itibariyle kutsal-ama-seküler bir değer atfedilegeldi. Ege ve daha geniş anlamda Akdeniz coğrafyasının yavaş ritimleriyle özdeşleşen ağaçlar, modern kent yaşamının fragmenter yapısı karşısında kadim ve yerleşik olana özlemin sembolü olarak okunabilir.

Şüphesiz asırlık zeytinlerin buldukları yörelerden sökülüp başka bir yere naklini mümkün kılan türlü ekonomi-politik nedenler var—yol yapımı, kömür veya mermer ocağı açılması gibi. Aynı zamanda anıt zeytin ağaçlarının metalaşmasını, toplumda yaygınlaşan diğer kalımlılık idealleriyle birlikte—‘taş ev’, ‘antika eşya’ gibi—ortak bir maddi tahayyülün tezahürü olarak okumak da mümkün. Ancak asırlık zeytinlere gösterilen ilginin Türkiye’deki peyzaj pratikleriyle sınırlı olmaması, benzer uygulamaların İspanya’dan Birleşik Arap Emirlikleri’ne, Amerika’dan Almanya’ya kadar geniş bir coğrafyada görülmesi daha ulusaşırı bir kültürel idealle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor bize.

Bu çalışma, anıt zeytin kültürünü Türkiye’de ve uluslararası bağlamlarda yapılan tartışmalar ve eleştirel bitki çalışmaları üzerinden okumayı amaçlıyor. Kentsel yerleşim kültürüne yeni yeni dahil olan bu peyzaj ögesini mercek altına alırken bir dizi soruya cevap arıyor olacağım: Asırlık zeytinlerin kırsaldan kentsel bağlama göçertilmesinin ardındaki koşullar nelerdir? Buldukları topraktan kopartılıp ticari bir değer olarak el değiştiren anıt ağaçlar toplumda nasıl bir anlam yatırımına karşılık geliyor? Tarımsal faaliyetin ilişkisel örüntüleriyle tanımlı kırsal peyzajdan ayrılıp kente nakledilen zeytin ağaçları, bu süreçte ne tür bir tinsel vaadin taşıyıcısı haline geliyor? Asırlık zeytinlerin estetik bir metaya dönüşümünü gündelik sosyolojik ve iktisadi açıklamaların ötesine geçerek, merkezinde beşerî deneyimin olmadığı bir perspektiften değerlendirebilir miyiz? Günümüzde asırlık zeytin ağaçları bir yandan peyzaj elemanı olarak yüksek fiyatlara alınıp satılırken, diğer yandan da paha biçilmez bir kültürel miras ögesi olarak tanımlanıp kültür rotaları üzerinden geliştirilen kırsal koruma politikalarına konu oluyorlar. Bu makalede anıt zeytin ağacının kırsal ve kentselin iç içe geçtiği, aradaki sınırların giderek bulanıklaştığı, günümüz yerleşim kültürünün şifa medet umulan bir kült nesnesine dönüşmesini inceleyeceğim.

Anahtar Kelimeler: Zeytin kültürü, eleştirel bitki çalışmaları, peyzaj

¹ Örneğin “Biz İnsan mıyız? Türümüzün Tasarımı” temalı 3. İstanbul Tasarım Bienali çerçevesinde hazırlanan *Türkiye Tasarım Kronolojisi*’nin ‘Peyzaj’ başlıklı alt bölümünün en son maddesi İzmir’den sökülerek EXPO 2016 için Antalya’ya getirilen 945 yıllık zeytin ağacına ayrılmıştır.

Semt Parklarının Kullanıcı Memnuniyeti Kapsamında Değerlendirilmesi: Tespitler ve Öneriler

Doç. Dr. Zerrin Ezgi Kahraman, Çankaya Üniversitesi;
Dr. Öğr. Üyesi Leila Akbarishahabi, Kapadokya Üniversitesi

Kentlerin nefes alma alanları olan kentsel yeşil alanlar kentsel yaşam kalitesinin de önemli unsurlarından biridir. Kent parklarından çocuk bahçelerine kadar farklı hiyerarşileri içeren ve farklı kullanıcı gruplarına hizmet eden bu yeşil alanlar barındırdıkları çeşitli işlevler nedeniyle kentliler için bir cazibe noktasıdır. Bunlardan biri olan semt parkları kent içinde buldukları konumdan, büyüklüklerine ve imkân verdiği aktivitelere kadar sadece buldukları mahallelerde yaşayan sakinlerce değil, kentin farklı bölgelerinde yaşayan kişiler tarafından da kullanılmaktadırlar. Kullanıcılarının farklı ihtiyaç ve beklentilerine cevap veren nitelikleri, içerdikleri karma kullanımlar ve tasarımları bu parklardan duyulan memnuniyeti arttırmakta; çeşitli nedenlerle sorunlar barındıran ya da kentsel problemlerin oluşmasına ortam hazırlayan, kullanıcılarının ihtiyaçlarına yeterli düzeyde karşılık veremeyen ve olumsuz duygular uyandıran parklar ise kullanıcı memnuniyetini azaltmaktadır. Bu savdan hareketle, bu çalışmanın amacı kentlerin önemli açık kamusal alanları olan semt parklarının kullanıcı memnuniyeti yaklaşımıyla analiz edilmesi ve bu tespitlerden yola çıkılarak öneriler geliştirilmesidir. Bu amaçla, Ankara kentinde Yenimahalle ilçesi sınırları içinde bulunan ve kentin orta gelir grubu ile alt gelir grubunun yaşadığı iki ayrı semt arasında bir eşik vazifesi gören Demetevler Semt Parkı'nda kullanıcı memnuniyeti araştırması yapılmıştır. Bu kapsamda park kullanıcıları ile yapılandırılmış açık ve kapalı uçlu soruların yer aldığı bir anket uygulaması gerçekleştirilerek parktan duyulan memnuniyet ve memnuniyetsizliğin boyutları belirlenmeye çalışılmış, katılımcı gözlemleriyle parkın kullanım örüntüsü incelenmiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizleri kullanıcı memnuniyetini oluşturan faktörlerin parkın farklı ulaşım modlarının ve kentsel hizmetlerin kesişiminde bulunması nedeniyle erişilebilirliğinin yüksek olması, farklı doğal ve yapılı rekreatif unsurları ve işlevleri içermesi, farklı kullanıcı gruplarının kullanımına ve bir arada bulunmalarına izin veren tasarım yaklaşımı ve güvenlik hizmetleri olduğunu göstermiştir. Diğer yandan, parkın bakım ve onarımdaki yetersizliklerin, bazı işlevlerinin zaman içinde kullanılmaz hale gelmesinin ve kullanıcı gruplarının heterojenleşmesinin memnuniyetsizliğe neden olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak memnuniyetin sağlanmasına ve memnuniyetsizliğin giderilmesine katkıda bulunabilecek tasarım ilkelerinin belirlenmesi mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Semt Parkları, Kullanıcı Memnuniyeti, Memnuniyetsizlik, Demetevler Parkı, Ankara

Bir Tohum Ne Anlatır?

Arş. Gör. Zeynep Nagihan Kahveci, Ankara Üniversitesi

İnsanın doğayla etkileşime girmesinin temel nedenlerinden birisi beslenmedir. Hayatta kalabilmek için beslenmesi gereken insan, çevreye uyarlanma konusunda çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Avcı-toplayıcılıktan bahçe tarımına, yoğun tarımdan endüstriyel tarıma kadar çeşitli geçim stratejileri deneyimlemiştir. Tüm bu süreçler, insanın deneme yanılma ve gözlem yoluyla edindiği geleneksel bilgisiyle olarak değişmiş, dönüşmüştür. İnsanın beslenme ihtiyacının gidermek için yaşadığı ve yaşamaya devam ettiği bu serüvenin en önemli parçalarından birisi de tohum olmuştur. Tohum, ister toplayıcılık faaliyetlerinde ister tarım faaliyetlerinde olsun bize insanın doğayla beslenme ihtiyacı boyutunda kurduğu ilişkiyi anlatır. İnsanın tohumu seçmesinin, ekmesinin, depolamasının en önemlisi de evcilleştirmesinin çevresine gittikçe artan bir müdahalesi ve uyarlanması olduğunu göstermektedir.

Günümüzde yaşanan gıda güvenliği ve güvencesi sorunu tohumun daha doğrusu atalık ve yerel tohumların ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu yeniden gözler önüne sermiştir. Yaşam döngüsünün hem gerçek hem de metaforik anlamda önemli bir bileşeni olan tohum, göze görünenden çok daha fazlasını anlatmaktadır. Bu çalışmada tohumun bir bellek taşıyıcısı ve aktarıcısı olduğu noktasından hareketle bereket ve ritüelistik uygulamalarla olan ilişkisinden dolayı mitolojik boyutuna; sosyo-ekonomik etkilerine; hukuk, göç, miras gibi konularla olan bağlantısına bakılmaya çalışılacaktır. Bugün, yerli ve atalık tohum arayışlarının, tohum takas şenliklerinin, gıda topluluklarının tohuma dair çalışmalarının insanın “gelecekteki ilkel”lik arzusu üzerinden yorumlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tohumlar, ritüeller, mitoloji

Hikmet Birand'ın “At ve Asfalt” Hikayesinde At Algısı

Doç. Dr. Fatma Kalpaklı, Selçuk Üniversitesi

Hikmet Birand'ın *Anadolu Manzaraları* adlı kitabında yer alan ve Hayvanları Koruma Cemiyeti için yazılan “At ve Asfalt” bölümünde, atların şehir hayatının bir parçası olan asfalt yollar ile mücadelesi, diğer bir deyişle atların asfalt ile imtihanı anlatılmaktadır. Bu bölümde, “At ve Asfalt” hikayesinde, Birand atların Türkiye'deki, özellikle de Ankara'daki yaşam koşullarına değinerek her geçen gün daha da modernleşen şehir hayatı içinde hayvanların daralan yaşam alanlarına ve haklarına saygı duyulabilmesi için okuyucuya bir bilinç aşlamaya çalışmaktadır.

Birand “At ve Asfalt” hikayesinde yıllar içinde Ankara'nın Dışkapı semtinde atlar ile ilgili anılarını ve gözlemlerini okuyucular ile paylaşmakta; atlar ile empati kurarak onların duygularına tercüman olmaktadır. Bu bağlamda, “Animal Studies/Hayvan Araştırmaları” her ne kadar dünyada Peter Singer'ın yazmış olduğu *Hayvanların Özgürlüğü* (1975) metnine dayandırılmakta ve 1970'lerde başlamış olsa da Hikmet Birand'ın bu terim daha dünyada ortaya çıkmadan önce Türkiye'de bu akımın öncüsü olmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada, Birand'ın atları, hayvanları alınıp satılabilecek, sahip olunabilecek bir nesne olarak değil de, daha ziyade bir şahsiyet olarak algılayarak, nasıl zamanının ötesinde bir kavrayışa sahip olduğu “Critical Animal Studies/Eleştirel Hayvan Çalışmaları” bağlamında “At ve Asfalt” hikayesi üzerinden incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hikmet Birand, “At ve Asfalt”, *Anadolu Manzaraları* (1956), “Critical Animal Studies/Eleştirel Hayvan Çalışmaları”, şehir hayatı ve atlar, empati.

Karbon (CO₂) Emisyonu ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çevresel Kuznets Hipotezinin Türkiye İçin Geçerliliği

Prof. Dr. Oğuzhan Özçelebi, İstanbul Üniversitesi;
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Fazıl Emek, Mardin Artuklu Üniversitesi

Son yıllarda artan küresel ısınma probleminin en önemli sebeplerinden biri olarak atmosfere saçılan yoğun orandaki karbondioksit miktarı görülmektedir. Eğer bu karbondioksit emisyonu kontrol altına alınmazsa dünyayı büyük bir felaketin beklediği bildirilmektedir. Meselenin bu boyuta gelme süreci, kuşkusuz sanayi devrimi ile birlikte insanlık tarihinde hiç olmadık bir ekonomik büyüme artışları ile başlamıştır. Son iki yüzyıl içerisinde ekonomik büyümedeki ortalama artışlar azınsanmayacak bir noktaya vardirmiştir. Her ülke ekonomisinin ilk hedefi, kendisinin önünde olan sanayileşmiş ülkeleri yakalama arzusu ve buna da ancak istikrarlı bir ekonomik büyüme artışları ile yapabileceği görüşü hakim olmuştur. Sınırlı olan kaynakların etkin bir şekilde kullanımı ve neticesinde sınırsız bir ekonomik büyüme dürtüsü bir zaman sonra çevresel tahribatın, doğal düzenin, kısacası ekolojik sistemin bozulmasını da beraberinde getirmiştir. Uzun yıllar sınırsız ekonomik büyüme anlayışı bu kez çevresel faktörleri de dikkate alan veya almak mecburiyetinde bırakılan kontrollü bir ekonomik büyüme anlayışının türemesine yol açmıştır. Bu bağlamda çevresel boyutu da dikkate alan çalışmalar son yıllarda artmaya başlamıştır. Çevre hakkındaki popüler araştırma konuları arasında Simon Kuznets tarafından ileri sürülen Çevresel Kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliğinin sınındığı çalışmalar gelmektedir. Bu hipotez, ekonomik büyüme artışı ile çevre kirliliği arasında ters-U şeklinde bir ilişki olduğunu iddia etmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak bu çalışmanın amacı, Türkiye’de çevresel Kuznets hipotezinin geçerli olup olmadığını tespit etmektir. Bunun için ekonometrik bir yöntem kullanılarak elde edilen bulgular, literatür çalışmaları ile karşılaştırılarak yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonometri, kalkınma, Kuznets Hipotezi

***Ve Bir Göl Vardı Bir Zamanlar: Amik Gölünün Yok Edilişinin Öyküsü* Romanına Ekoeleştirel Bir Bakış**

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Şensoy, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

İnsan eliyle farkında olarak veya olmayarak çevreye verilen zararlar günümüzde artık küresel bir iklim krizi olarak insanlığa geri dönmektedir. Edebiyatta çevreci eleştiri (Ekoeleştiri) çalışmalarının artması, beşerî bilimlerin çevre sorunları ile daha fazla ilgilenmesini sağlamıştır. Ekoeleştiri, insan olan ve insan olmayan tüm canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinin edebiyatta yansımaları ile ilgilenmektedir. Ekoeleştiri, hem yöresel hem de küresel bir çevre krizi ile karşı karşıya kalan insanlığın edebiyattan yola çıkarak çevre sorunlarına nasıl çözüm bulabileceğini tartışır. Ekoeleştiri, çevreci duyarlılığa sahip edebi eserlerin önerdiği çevreci görüşlerle insanlarda çevreci bilinç kazandırmayı amaçlayarak çevre sorunlarının çözümü ve gelecekte benzer çevre sorunlarının önüne geçilmesi konularında beşerî bilimlerde çok önemli ve değerli bir rol oynamaktadır. Temeli Batı kültürü ve edebiyatlarına dayansa da Türkiye’de de ekoeleştiri alanında yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bununla birlikte, Türk edebiyatında, çevreyi ve insan olmayan canlı ve cansız varlıkları merkezine alarak insan-doğa ilişkisini işleyen, Türkiye topraklarını ve bu topraklarda yaşayan insanların doğa ile olan bağlarını anlatan çevreci duyarlılığa sahip edebi eserlerin sayısı da artmaya başlamıştır.

Bu çalışma, özellikle çevre sorunlarını dile getirmek ve çevre sorunları konusunda farkındalık yaratmak amacıyla Yılmaz Haluk AYTEKİN tarafından kaleme alınmış *Ve Bir Göl Vardı Bir Zamanlar: Amik Gölünün Yok Edilişinin Öyküsü* (2018) isimli romanı ekoeleştirel bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Çevreci bir bakış açısına sahip olan bu roman, 1970’lere kadar Hatay ili sınırları içerisinde varlığını sürdürebilen Amik Gölü’nün yörede su taşkınlarını önlemek, tarım arazisi kazanmak ve sıtma hastalığı ile mücadele etmek gibi nedenlerden dolayı devlet tarafından bilinçli olarak kurutulmasının yarattığı ekolojik yıkımı tarihî, kültürel, toplumsal ve bireysel bir mesele olarak ortaya koyarak yörede ortaya çıkan çevre sorunlarını ve yöredeki insan-doğa uyumunun insanlık tarafından bozulmasını toplumsal gerçekçi bir yaklaşımla işlemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, doğal sulak alanın tahribinin ve bunun sonucunda meydana gelen biyoçeşitliliğin azalmasının ve iklim değişikliğinin yöredeki insan olan ve insan olmayan varlıklarda fiziksel, psikolojik ve sosyo-kültürel bağlamda etkilerini romanın ekoeleştirel çözümlemesi ile ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoeleştiri, Türk Edebiyatı, Y. Haluk AYTEKİN, *Ve Bir Göl Vardı Bir Zamanlar*, Amik Gölü.

Biyomimikri Biliminin Mekân Tasarımına Etkisi: Earthsip Örneği

Öğr. Gör. Ayşe Gülçin Ural, Haliç Üniversitesi

Tarih boyunca insanlar problemlerini çözmek için doğayı gözlemlemiş ve çözüm yolları üretmiştir. İlk çağlarda yalnızca korunma ve barınma ihtiyacını karşılayan fiziksel mekânlar, zamanla günün büyük bölümünün geçirildiği psikolojik ve duygusal beklentilere de cevap veren alanlar haline gelmiştir. Mekân tasarımının giderek daha önemli hale gelmesi yeni soruların doğmasına sebep olmuş ve bu soruların cevapları gelişen teknolojiye aranarak doğa ikinci plana atılmıştır. Zaman zaman doğanın yol göstericiliğine başvuran tasarım akımları olmuştur. Ancak teknoloji ve doğayı zıt kutuplara yerleştirmek yerine birlikte değerlendirmek biyomimetik bilimle birlikte tanımlanmıştır. Artan popülasyon, gelişen teknoloji ve benzeri sebeplerle hızlanan yapılaşmanın ekosistemde tahribata sebep olması ve doğaya karşı sorumluluk bilincinin gelişmesi; doğadan öğrenme, doğayı taklit etme anlamlarına da gelen biyomimikri kavramını ilgi çeken bir konu haline getirmiştir.

Türkiye’de de ekolojik yapılara dair çeşitli tasarımlar hala denenmektedir veya çok sayıda olmamakla birlikte uygulanmış örnekleri bulunmaktadır. Ancak kabul edilebilir nadir örnekler dışında; çevre dostu yapıların ya da yeşil binaların ‘ekolojik yapı’ olarak adlandırılması, bütünlükçü bir beklentiye cevap vermesi beklenen ‘ekolojik yapı’ yaklaşımını tamamıyla yansıtmamaktadır. Bu çalışmada biyomimikri kavramı çerçevesinde örneklem olarak, radikal sürdürülebilir yaşam destekçisi Mimar Michael Reynolds tasarımı olan Earthship projesi incelenecektir. Kavramın henüz popüler olmadığı ve bilim olarak tanımlanmadığı zamanlarda uygulanan Earthship projelerinin, biyomimikri kavramıyla ve dolayısıyla ekolojik yapı yaklaşımıyla örtüştüğü gözlemlenmektedir. Projelerin biyomimikri kapsamında tanımlanmasının, kavramı anlamada yardımcı olacağı ve geleceğe yönelik ülkemizde de denenecek yeni projelere fikir verebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyomimikri, Biyofili, Michael Reynolds, Sürdürülebilirlik, Mekân, Earthship, Ekolojik yapı.